

CENTRALNA BANKA
CRNE GORE

SEKTOR ZA ISTRAŽIVANJA, STATISTIKU I IT

Radna studija br. 18

**ANALIZA STATISTIKE SPOLJNE TRGOVINE CRNE GORE
PO OPŠTEM I SPECIJALNOM SISTEMU TRGOVINE**

Dr Nikola Fabris, glavni ekonomista
Boris Kilibarda, direktor Direkcije za platni bilans i realni sektor
Mr Mira Radunović, šef Odjeljenja za platni bilans

Podgorica, 2010.

*IZDAVAČ: Centralna banka Crne Gore
Bulevar Svetog Petra Cetinjskog, br. 6
81000 Podgorica
Telefon: +382 20 665 331
Fax: +382 20 665 336*

WEB ADRESA: <http://www.cb-cg.org>

*AUTORI: Dr Nikola Fabris
Boris Kilibarda
Mr Mira Radunović*

Ovaj materijal izražava stavove autora. Ovi pogledi ne moraju nužno predstavljati stavove i politiku Centralne banke Crne Gore.

*GRAFIČKO
UREĐIVANJE: Odjeljenje za publikacije*

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz izvještaja obavezno navedu izvor

SADRŽAJ

UVOD	5
1. STATISTIKA SPOLJNE TRGOVINE.....	7
2. PRAKSA ZEMALJA U KOMPILIRANJU STATISTIKE SPOLJNE TRGOVINE..	10
3. STATISTIKA SPOLJNE TRGOVINE CRNE GORE.....	12
3.1. Analiza podataka o robnoj razmjene po opštem sistemu trgovine.....	13
3.2. Analiza podataka o robnoj razmjeni po specijalnom sistemu trgovine	16
3.3. Komparativna analiza opšteg i specijalnog sistema trgovine.....	20
3.4. Usporedba tokova novca i tokova roba	23
3.5. Uporedna („mirror“) analiza spoljne trgovine po zemljama	25
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	27

UVOD

Statistika robne razmjene sa inostranstvom predstavlja važan izvor podataka za ekonomske analize i projekcije ekonomskog rasta i razvoja, kao i donošenje odluka na nivou države i pojedinih subjekata. Posebno danas u uslovima globalizacije kada su aktuelne evropske i evroatlanske integracije i ovi podaci služe za ocjenu otvorenosti i integrisanosti zemalja u međunarodnu trgovinu. Takođe, statistika robne razmjene sa inostranstvom predstavlja važan izvor podataka za nacionalne račune i statistiku platnog bilansa.

Za tekući račun platnog bilansa se kaže da predstavlja ogledalo kretanja štednje i investicija u domaćoj ekonomiji. Sve mjere ekonomske politike koje se preduzimaju sa ciljem uticanja na kretanje tekućeg računa direktno utiču na promjene domaće štednje i investicija i zbog toga je važno razumjeti efekte tih mjera. Bilans tekućeg računa može biti ključni elemenat nacionalnog raspoloživog dohotka i prema tome i važan pokazatelj životnog standarda građana. Osim toga, statistike nacionalnih računa i platnog bilansa predstavljaju značajnu bazu kod određivanja kreditnog rejtinga zemlje što opet utiče na mogućnost pristupa na međunarodno finansijsko tržište, zatim kod donošenja odluke stranih investitora o ulaganjima u određenu zemlju i tako dalje. Zbog svega toga neophodan je stalni napor u cilju obezbjeđivanja što kvalitetnijih podataka o spoljnotrgovinskoj razmjeni sa inostranstvom.

Crna Gora se suočava sa veoma visokim spoljnotrgovinskim deficitom. Spoljnotrgovinski deficit je glavni činilac i visokog nivoa deficita tekućeg računa, što je jedan od glavnih problema crnogorske privrede. Obim robne razmjene Crne Gore, je tokom 2008. odnosno 2009. godine činio 66%, odnosno 57% ukupnih transakcija tekućeg računa platnog bilansa.

Tabela br. 1 - Spoljnotrgovinski deficit Crne Gore u % BDP-a

	2007.	2008.	2009.
Crna Gora*	-58,73	-67,49	-45,67

** Podaci su prikazani po specijalnom sistemu trgovine*

Izvor: MONSTAT i kalkulacija CBCG

Poređenja radi o kolikom se deficitu radi možemo pogledati kretanje spoljnotrgovinskog deficita u zemljama bivše Jugoslavije.

Tabela br. 2 - Učešće spoljnotrgovinskog deficita u BDP-u u izabranim zemljama, u %

	2006.	2007.	2008.	2009.*
Srbija	-21,2	-22,5	-22,0	-15,2
Hrvatska	-21,3	-22,0	-22,8	-16,9
Bosna i Hercegovina	-34,6	-37,2	-38,2	-27,8
Makedonija	-20,1	-20,3	-26,7	-23,4
Slovenija	-3,7	-4,8	-7,1	-1,8

* Preliminarni podaci ili procjene za 2009. godinu

Izvor: Republički zavodi za statistiku, centralne banke i ministarstva finansija

Na nivou svijeta, deficit od skoro 70% BDP-a, koliko je skoro iznosio deficit Crne Gore u 2008. godini, u periodu 2002 – 2008. imali su jedino Maldivi (zemlja koja živi od turizma i ribarstva) i Liberija (Izvor: IMF, World Economic Outlook, October 2009).

Tabela br. 3 - Pregled zemalja sa najvećim učešćem spoljnotrgovinskog deficita u BDP-u, u %

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
BiH	-48,38	-49,42	-50,15	-49,59	-45,54	-45,44	-35,01	-37,61	-38,40
Sveti Kits i Nevis	-36,84	-32,62	-32,63	-32,69	-25,57	-27,72	-32,99	-35,89	-39,08
Sveta Lucija	-36,67	-31,70	-28,74	-37,79	-31,46	-37,47	-45,48	-45,88	-39,71
Zelenortska Ostrva	-35,02	-34,77	-38,29	-38,14	-41,17	-34,99	-38,91	-43,88	-41,00
Tadžikistan			-10,21	-7,69	-6,54	-13,97	-15,75	-41,98	-41,37
Sveti Vinsent i Grenadini	-27,64	-31,66	-31,93	-35,79	-38,57	-38,16	-39,46	-43,33	-41,51
Dominika	-27,91	-26,81	-23,04	-27,22	-29,77	-34,46	-32,37	-39,09	-44,24
Lesoto	-65,96	-56,25	-60,52	-52,25	-46,10	-47,70	-44,01	-47,81	-45,49
Grenada	-32,09	-31,57	-32,04	-38,11	-39,38	-48,46	-41,57	-47,08	-46,10
Antigva i Barbuda	-42,78	-38,43	-37,51	-40,79	-42,15	-42,71	-48,28	-49,64	-47,89
Džibuti	-31,46	-28,43	-27,09	-32,00	-33,54	-33,54	-36,48	-48,96	-51,46
Moldavija	-22,77	-21,29	-22,73	-31,45	-29,03	-39,88	-46,47	-52,40	-53,26
Crna Gora		-37,91	-31,85	-23,80	-24,94	-28,30	-39,52	-58,73	-67,49
Maldivi	-37,39	-39,47	-33,11	-37,90	-49,46	-65,85	-64,49	-69,90	-70,64
Liberija					-37,93	-32,98	-46,81	-40,58	-82,29

Izvor: IMF, World Economic Outlook, October 2009, CBCG

Nema sumnje da Crna Gora ima visok spoljnotrgovinski deficit. Međutim, uzevši u obzir dešavanja u crnogorskoj ekonomiji, stanje privrede, priliv i odliv novčanih sredstava kroz razne transakcije sa inostranstvom, možemo se zapitati da li ekonomija kao što je crnogorska može proizvesti odnosno i finansirati tako visok deficit?

Radna studija ima za cilj da kroz prikaz prakse Crne Gore u kompiliranju podataka o spoljnoj trgovini po oba sistema trgovine – opštem i specijalnom, kao i razlike u podacima, pokuša približiti problematiku zainteresovanoj stručnoj javnosti kao i izraziti sumnju u kvalitet dobijenih podataka po oba sistema. U radu će biti analizirani podaci Monstat-a dobijeni na osnovu carinskih deklaracija za 2008. i 2009. godinu. S obzirom da je Monstat objavio samo preliminarne podatke za 2009. godinu po oba sistema trgovine, analiza će se raditi na preliminarnim podacima. Naime, nakon uočenih ozbiljnih nedostataka kod obrade podataka po opštem sistemu, u Monstat-u je odlučeno da se konačni podaci objave samo po specijalnom sistemu. Međutim, to ne znači da je specijalni sistem dobar, već samo da je u ovom trenutku, kako Monstat procjenjuje bolji od opšteg sistema.

Takođe, radiće se usporedba podataka Monstat-a sa podacima značajnijih spoljnotrgovinskih partnera, kao i usporedba tokova novca i robnih tokova koji se tiču spoljne trgovine.

1. STATISTIKA SPOLJNE TRGOVINE

Podaci o spoljnoj trgovini važan su pokazatelj ekonomske otvorenosti i razvijenosti zemlje. Statistika robne razmjene s inostranstvom predstavlja važan izvor podataka za nacionalne račune, platni bilans i ekonomske analize. Iz tog razloga neophodno je da podaci budu vjerodostojni i međunarodno uporedivi.

U statistici međunarodne trgovine robama koriste se dva sistema za prikazivanje podataka: opšti i specijalni sistem trgovine. Opšti sistem trgovine koristi se u slučajevima kada se statistička teritorija zemlje poklapa sa njenom ekonomskom teritorijom, dok specijalni sistem predstavlja uži koncept i koristi se u slučajevima kada se statistička teritorija poklapa sa određenim dijelom njene ekonomske teritorije. Iako je cilj da se statistikom obuhvati sva roba koja ulazi ili napušta ekonomsku teritoriju zemlja, u praksi se često evidentira roba koja ulazi ili napušta *statističku teritoriju zemlje* koja se nekad ne poklapa sa ekonomskom teritorijom.

Opšti sistem trgovine je širi koncept i obuhvata svu robu koja ulazi ili izlazi iz ekonomske teritorije zemlje koja prikuplja podatke, sa izuzetkom robe koja je u tranzitu. Za razliku od specijalnog sistema trgovine, opšti sistem, kod uvoza, obuhvata, osim robe koja se direktno uvozi u zemlju, i svu robu koja je primljena u carinsko skladište bez obzira da li ide u slobodan promet, odnosno, da li će ta roba trošiti na teritoriji zemlje koja uvozi ili će se ponovo direktno iz carinskog skladišta izvesti u inostranstvo. Sa druge strane u obuhvat izvoza ulazi i sva roba koja izlazi iz carinskog skladišta (napušta teritoriju zemlje).

Prema definiciji postoje tri tipa uvoza:

- Uvoz strane robe (ne uključuje proizvode koji su rezultat spoljne prerade);

- Uvoz strane robe koja se dobija kao rezultat spoljne prerade;
- Uvoz domaće robe u stanju u kojem je prethodno izvezena.

Prema opštem sistemu trgovine, roba se uvozi u:

- Slobodno cirkulirajuće područje, prostorije za unutrašnju preradu ili slobodne industrijske zone
- Prostorije za carinsko skladištenje

U nastavku slijedi tabela u kojoj je prikazan način evidentiranja uvoza robe po opštem i specijalnom sistemu odnosno razlike u evidentiranju.

Tabela br. 4 – Evidentiranja uvoza roba po opštem i specijalnom sistemu trgovine

	UVOZ	OPŠTI SISTEM TRGOVINE	SPECIJALNI SISTEM TRGOVINE
UVOZ STRANE ROBE (ne uključuje proizvode koji su rezultat spoljne prerade)			
Uvoz iz inostranstva ili tranzita u:			
1.	slobodno cirkulirajuća područja, prostorije za unutrašnju preradu ili slobodne industrijske zone	U*	U
2.	prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone	U	
Uvoz iz prostorija za carinsko skladištenje ili slobodnih komercijalnih zona u:			
3.	slobodno cirkulirajuće zone, prostorije za unutrašnju preradu ili slobodne industrijske zone		U**
UVOZ STRANE ROBE KOJA SE DOBIJA KAO REZULTAT SPOLJNE PRERADE			
Uvoz iz inostranstva ili tranzita u:			
4.	slobodno cirkulirajuća područja, prostorije za unutrašnju preradu ili slobodne industrijske zone	U	U
5.	prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone	U	
Uvoz iz prostorija za carinsko skladištenje ili komercijalnih zona			
6.	slobodno cirkulirajuća područja, prostorije za unutrašnju preradu ili slobodne ind. zone		U***
UVOZ DOMAĆE ROBE U STANJU U KOJEM JE PRETHODNO IZVEZENA U:			
Uvoz iz inostranstva ili tranzita u:			
7.	slobodno cirkulirajuća područja, prostorije za unutrašnju preradu ili slobodne ind. zone	RU	RU
8.	u prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone	RU	
Uvoz iz prostorija za carinsko skladištenje ili komercijalnih zona			
9.	u slobodno cirkulirajuća područja, prostorije za unutrašnju preradu ili slobodne industrijske zone		RU****

* U- uvoz; RU – ponovni uvoz

** Ova kategorija se odnosi na stranu robu koja ulazi u prostorije za carinsko skladište ili slobodne komercijalne zone

*** Ova kategorija se odnosi na robu koja je inicijalno unešena u prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone nakon pasivnog (outward) oplemenjivanja, a zatim stavljena u slobodan promet

**** Ova kategorija obuhvata domaću robu, koja je inicijalno unijeta (izvezena) u prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne carinske zone, a zatim se uvozi u istom stanju u kojem je prethodno izvezena

Izvor: International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions (Series M, No 52, Rev. 2)

Specijalni sistem trgovine predstavlja užu koncept koji se koristi u slučajevima kada se statistička teritorija zemlje poklapa sa određenim dijelom njene ekonomske teritorije. Ovaj sistem ne eviden-

tira kao uvoz robu koja je iz strane zemlje primljena u carinsko skladište sve dok se ne stavi u slobodan promet (ili se nalazi pod carinskim postupkom na unutrašnju proizvodnju ili proizvodnju pod carinskim nadzorom), kao ni robu koja napušta carinsko skladište. Dakle, prema definiciji, specijalni sistem trgovine obuhvata samo robu u slobodnom prometu u zemlji koja ju je uvezla, u okviru koje može biti raspoloživa bez carinskih ograničenja, što znači da je prošla carinski postupak i da se koristi za domaću upotrebu.

Kod specijalnog sistema trgovine roba se izvozi iz područja slobodnog prometa, prostorija za unutrašnju obradu ili slobodnih industrijskih zona. Razlikuju se tri vrste izvoza:

- Izvoz robe domaćeg porijekla koja potiče iz područja slobodnog prometa ili slobodnih industrijskih zona;
- Izvoz robe domaćeg porijekla koja je rezultat unutrašnje prerade;
- Izvoz robe stranog porijekla u istom stanju u kojem je prethodno bila uvezena.

Tabela br. 5 – Evidentiranja izvoza robe po opštem i specijalnom sistemu trgovine

	IZVOZ	OPŠTI SISTEM TRGOVINE	SPECIJALNI SISTEM TRGOVINE
	IZVOZ ROBE DOMAĆEG PORIJEKLA (ne uključuje proizvode unutrašnje prerade)		
	Izvoz iz slobodno cirkulirajućih područja ili slobodnih ind. zona u:		
1.	inostranstvo	X*	X
2.	prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone		X
	Izvoz robe (koja je proizvedena u slobodno cirkulirajućim područjima ili slobodnim industrijskim zonama) iz prostorija za carinsko skladištenje ili slobodnih komercijalnih zona u:		
3.	inostranstvo	X**	
	IZVOZ ROBE DOMAĆEG PORIJEKLA KOJA JE REZULTAT UNUTRAŠNJE PRERADE		
	Izvoz iz prostorija za unutrašnju preradu		
4.	inostranstvo	X	X
5.	prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone		X
	Izvoz robe (proizvedene u prostorijama za aktivno oplemenjivanje) iz carinskog skladišta ili slobodnih komercijalnih zona u:		
6.	inostranstvo	X***	
	IZVOZ ROBE STRANOG PORIJEKLA U ISTOM STANJU U KOJEM JE PRETHODNO UVEZENA		
	Izvoz iz slobodno cirkulirajućih područja, prostorija za unutrašnju preradu ili slobodnih industrijskih zona u:		
7.	inostranstvo	RX	RX
8.	prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone		RX
	Izvoz iz prostorija za carinsko skladištenje ili slobodnih komercijalnih zona		
9.	inostranstvo	RX	

* X – izvoz; RX – ponovni izvoz

** Ova kategorija obuhvata domaću robu koja se iz slobodno cirkulirajućeg područja ili slobodnih industrijskih zona unosi u prostorije za carinsko skladište ili slobodne komercijalne zone a zatim izvoz

*** Ova kategorija obuhvata robu koja se iz prostorija za aktivno oplemenjivanje unosi u prostorije za carinsko skladištenje ili slobodne komercijalne zone a zatim izvozi

Izvor: International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions (Series M, No 52, Rev. 2)

Prelazak sa opšteg na specijalni sistem trgovine zahtijeva administrativno restrukturiranje, kao i prilagođavanja koja su neophodna za:

- Robu koja je uvezena i izvezena iz prostorija za carinsko skladištenje, prostorija za unutrašnju preradu, slobodnih industrijskih zona, kada se koristi *stroga* definicija specijalnog sistema;
- Robu koja je uvezena i izvezena iz prostorija za carinsko skladištenje, kada se koristi *ublažena* definicija specijalnog sistema trgovine.

Preporuka UN¹ je da zemlje koriste opšti sistem trgovine za izradu nacionalnih računa i platnog bilansa, jer je obuhvatniji od specijalnog sistema trgovine i obezbjeđuje bolje poštovanje kriterijuma promjene vlasništva koji se koristi u SNA i BPM5. Međutim, većina zemalja u svijetu koristi ublaženu definiciju specijalnog sistema trgovine, zbog teškoće u evidentiranju robe u odsustvu carinske kontrole u područjima koja imaju specijalan status, kao što su slobodne komercijalne i industrijske zone i prostorije za carinsko skladištenje.

2. PRAKSA ZEMALJA U KOMPILIRANJU STATISTIKE SPOLJNE TRGOVINE

Kompiliranje statistike spoljne trgovine je veoma kompleksan proces i nekada nije lako uporediti podatke više zemalja zbog različitih koncepata i definicija koje koriste. UN je sproveo istraživanje među 132 zemlje o praksi zemalja u kompiliranju i publikovanju podataka o spoljnoj trgovini. Prema rezultatima istraživanja, visok procenat zemalja (40,2%) ne slijedi preporuke UN za primjenu opšteg sistema trgovine. Ovo je posebno karakteristično za razvijene zemlje među kojima se 54,8% izjasnilo da koriste samo podatke po specijalnom sistemu trgovine. Samo 21,2% od anketiranih zemalja objavljuje podatke po oba sistema.

Tabela br. 6 – Primjena opšteg i specijalnog sistema trgovine u izabranim zemljama

Pitanje	132 zemlje			Razvijene zemlje			Zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji		
	DA	NE	N/A	DA	NE	N/A	DA	NE	N/A
Da li objavljujete podatke o spoljnoj trgovini samo po opštem sistemu trgovine?	42,4	53	4,5	16,1	83,9	0	50,5	43,6	5,9
Da li objavljujete podatke o spoljnoj trgovini samo po specijalnom sistemu trgovine?	40,2	53	6,8	54,8	38,7	6,5	35,6	57,4	6,9
Da li objavljujete podatke po oba sistema - opšem i specijalnom?	21,2	60,6	18,2	22,6	71	6,5	20,8	57,4	21,8

Izvor: International Merchandise Trade Statistics, National Compilation and Reporting Practice, 2006 survey results

¹ *International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions (Series M, No 52, Rev. 2)*

Prema rezultatima istraživanja, oko 50% zemalja ima procedure za praćenje ulaska i izlaska robe iz slobodnih komercijalnih i industrijskih zona. Sa druge strane, evidentiranje ulaska i izlaska robe iz prostorija za carinsko skladištenje je moguće u 61,4% zemalja.

Evropska unija zasniva statistiku spoljne trgovine na specijalnom sistemu trgovine. Od zemalja EU za svoje nacionalne potrebe za extra-EU trgovinu Danska, Španija i Irska objavljuju podatke po opštem sistemu trgovine, ali Eurostat-u dostavljaju podatke po specijalnom sistemu trgovine. Njemačka, Estonija, Kipar, Holandija i Velika Britanija objavljuju podatke o robnoj razmjeni po oba sistema. Od ostalih zemalja svijeta, SAD, Japan i Kanada primjenjuju opšti sistem trgovine. Ove metodološke razlike među zemljama često dovode do neslaganja u podacima i neophodno je raditi prilagođavanja kako bi podaci bili uporedivi.

U posljednjih nekoliko godina uloženi su značajni naponi u cilju harmonizacije metoda za kompiliranje podataka o spoljnoj trgovini na međunarodnom nivou. Svjetska carinska organizacija razvila je Harmonizovani sistem (HS) koji predstavlja međunarodnu nomenklaturu robe po numeričkom sistemu, koji se primjenjuje u čak 150 zemalja svijeta. UN su publikovale priručnik metodoloških preporuka za kompiliranje statistike međunarodne trgovine. Na nivou EU su napravljeni značajni naponi i usvojene su regulative koje služe kao osnov za kompiliranja extra- i intra-EU trgovine za zemlje članice. Međutim, česta je praksa da zemlje i u okviru EU za svoje potrebe koriste nacionalne metode u kompiliranju podataka.

Rezultat primjene različitih metodologija, zatim različitog pristupa kod primjene iste metodologije, nejednakog vrednovanja iste robe iz raznih razloga jeste neslaganje vrijednosti uvoza i izvoza, prvo na globalnom nivou a onda i na nivou zemalja. Na globalnom nivou vrijednost ukupnog izvoza treba da odgovara vrijednosti ukupnog uvoza, jer ono što je jedna zemlja izvezla druga je uvezla. Međutim, u praksi to drugačije izgleda.

Tabela br. 7 - Spoljna trgovina na nivou svijeta, u milijardama USD

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Izvoz	6.351,6	6.092,6	6.393,6	7.466,9	9.069,3	10.375,0	11.993,6	13.866,8	16.014,7
Uvoz	6.368,8	6.119,0	6.381,2	7.421,9	9.046,4	10.330,4	11.885,2	13.692,3	15.857,5
Razlika	17,1	26,4	12,4	45,0	22,9	44,6	108,4	174,5	157,2

Izvor: MMF

U 2008. godini razlika između izvoza i uvoza je iznosila 157,2 milijarde dolara, što je uporedivosti radi 68 puta veći iznos od vrijednosti uvoza Crne Gore u 2009. godini ili 381 put veći iznos od vrijednosti izvoza Crne Gore 2009. godine.

U cilju postizanja što bolje statistike robne trgovine rade se takozvane mirror statistike – gdje dva proizvođača statistike spoljne trgovine zemalja trgovinskih partnera upoređuju podatke. Na taj

način se utvrđuju razlozi razlika u podacima i radi se na njihovom prevazilaženju. Te razlike zna-ju da budu znatne. Na primjer, kada se 2001. godine radila statistika ogleđala između Poljske i Hr-vatske razlika kod podatka o izvozu Hrvatske u Poljsku je bila 60%, dok je kod podataka o uvozu razlika iznosila 7,13%². Slično, samo značajno manja razlika je bila kod upoređivanja statistika Sjedinjenih američkih država i Kanade, što se može vidjeti iz tabele koja slijedi.

Tabela br. 8 – Saldo na računu roba SAD-a i Kanade, u milijardama dolara

	Objavljene procjene*		Usklađene procjene	
	SAD	Kanada	SAD	Kanada
2002				
Robe - saldo	-50,9	58,6	-58,8	58,8
2003				
Robe - saldo	-54,3	64,6	-63,5	63,5

* Napomena: Suficit (+) SAD-a je deficit Kanade (-), i obratno.

Izvor: www.bea.gov

Sve do sada navedeno govori u prilog tome da iako logično zvuči da je jednostavno pratiti tokove uvoza i izvoza robe u praksi to nije slučaj. Zbog različitog obuhvata, povećanja ili smanjenja vri-jednosti roba u toku transporta, sive ekonomije, različite primjene metodologije, različitog vred-novanja samih roba, vremenske razlike u registrowanju uvoza odnosno izvoza i slično javljaju se ove anomalije i opšte je poznato da ova vrsta statistike spada u najkomplicovanije statistike za obradu i praćenje.

Ne postoji opšte prihvaćen standard koji govori koliki je iznos diskrepancije kod statistike ogleđala dozvoljen. Međutim, sama činjenica da postoje određene razlike treba da rezultira pojačanom pažnjom kod samog praćenja ovih tokova.

3. STATISTIKA SPOLJNE TRGOVINE CRNE GORE

U poslednjih nekoliko godina proces kompiliranja statistike spoljne trgovine Crne Gore prošao je kroz različite faze. U periodu prije 2003. godine, spoljna trgovina sa najznačajnijim trgovinskim partnerom, Srbijom, nije se mogla pratiti putem carinskih deklaracija već su se kao izvor poda-taka koristili izvještaji o platnom prometu sa inostranstvom (ITRS). Takođe, treba napomenuti da su podatke o spoljnoj trgovini za 2003. godinu obrađivale dvije institucije: od januara do apri-la Savezni zavod za statistiku, a od aprila do kraja 2003. godine Centralna banka Crne Gore, što

² Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, „Zrcalna statistika robne razmjene s inozemstvom – Poljska i Jugoslavija, 2001.,2002“

daje mogućnost različite upotrebe načina obrade. Osim toga, za vrijeme državne zajednice Srbije i Crne Gore većina robe koja je prelazila granicu Crne Gore i Srbije nije se carinski evidentirala, niti je bilo moguće raditi njenu procjenu. Tokom 2004. godine postalo je tehnički moguće pratiti robne transakcije između Crne Gore i Srbije na osnovu podataka Republičke uprave carina Crne Gore odnosno carinskih deklaracija. Od 2005. godine obradu spoljnotrgovinske statistike počeo je da radi Monstat.

Od januara 2009 godini Monstat je počeo da objavljuje podatke o spoljnoj trgovini po opštem i specijalnom sistemu trgovine, s tim da su zbog uporedivosti podataka konačni podaci za 2007. i 2008. godinu revidirani i obrađeni po istom principu.

U nastavku je data analiza spoljnotrgovinske razmjene Crne Gore za 2009. godinu po oba sistema.

Tabela br. 9 – Robna razmjena Crne Gore u 2009. godini, u 000 eura

	2009. godina		Razlika
	opšti sistem trgovine	specijalni sistem trgovine	
Izvoz	312.914,25	287.876,91	-25.037,34
Uvoz	1.314.621,51	1.652.169,84	337.548,33
Saldo	-1.001.707,26	-1.364.292,93	362.585,67
Pokrivenost uvoza izvozom (%)	23,8	17,4	

Izvor: Monstat

3.1. Analiza podataka o robnoj razmjeni po opštem sistemu trgovine

Prema preliminarnim podacima Monstat-a, obim robne razmjene u 2009. godini, po *opštem sistemu trgovine*, iznosio je 1.627,5 miliona eura, od čega se na izvoz odnosilo 312,9 miliona eura, a na uvoz 1.314,6 miliona eura. U odnosu na isti period prethodne godine zabilježen je pad obima razmjene za 34%. Izvoz je bio za više od četiri puta manji od uvoza roba.

Spoljnotrgovinski deficit u 2009. godini iznosio je 1.001,7 miliona eura, što je za 33,3% manje nego u prethodnoj godini. Učešće spoljnotrgovinskog deficita u BDP-u iznosilo je 33,4%. Izvoz roba u 2009. godini, prema preliminarnim podacima Monstata-a, iznosio je 312,9 miliona eura, što je za 35,4% manje nego u 2008. godini. Pad vrijednosti izvoza aluminijuma i proizvoda od aluminijuma i gvožđa i čelika najviše je doprinio smanjenju ukupnog izvoza.

Tabela br. 10 – Struktura izvoza roba u 2009. godini, u 000 eura

Naziv	2009.	učešće u %
Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	114.329,0	36,5
Gvožđe i čelik	32.133,8	10,3
Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	22.596,8	7,2
Pića, alkoholi i sirće	21.776,9	7,0
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije	18.471,9	5,9
Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	13.735,7	4,4
Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica	11.278,6	3,6
Farmaceutski proizvodi	9.168,2	2,9
Proizvodi od gvožđa i čelika	7.857,7	2,5

Izvor: Monstat

Vrijednost izvoza aluminijuma i proizvoda od aluminijuma u 2009. godini iznosila je 114,3 miliona eura, što je za 37,3% manje nego u 2008. godini. Pored aluminijuma, pad je zabilježen i kod izvoza gvožđa i čelika u iznosu od 53 miliona eura, što predstavlja pad od 62,3% u odnosu na prethodnu godinu. Vrijednost izvoza mineralnih goriva, mineralnih ulja i proizvoda njihove destilacije iznosila je 18,5 miliona eura, što je za 55,3% manje nego 2008. godini. Značajan pad zabilježen je i kod izvoza proizvoda od gvožđa i čelika za 59%.

Tabela br. 11 – Pet proizvoda sa najznačajnijim uticajem na pad izvoza roba u 2009. godini, u 000 eura

Naziv	2008.	2009.	Razlika
Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	182.241,2	114.329,0	-67.912,2
Gvožđe i čelik	85.195,8	32.133,8	-53.062,0
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije	41.365,7	18.471,9	-22.893,8
Proizvodi od gvožđa i čelika	19.143,3	7.857,7	-11.285,6
Farmaceutski proizvodi	17.158,2	9.168,2	-7.989,9

Izvor: Monstat

Robni uvoz u 2009. godine, prema preliminarnim podacima Monstat-a, iznosio je 1.314,6 miliona eura, što je za 33,8% manje nego u 2008. godini. Uvoz proizvoda iz kategorije mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije iznosio je 107,5 miliona eura, što je za 34,7% manje nego u 2008. godini. U okviru ove kategorije uvoz električne energije iznosio je 68 miliona eura (63,4%) i za 59,6% je manji nego u 2008. godini. Uvoz proizvoda kategorije reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji smanjen je za 52,6% i iznosio je 95,7 miliona eura.

Tabela br. 12 - Struktura uvoza roba u 2009. godini, u 000 eura

Naziv	2009.	učešće u %
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije	107.476,9	8,2
Reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	95.653,8	7,3
Električne mašine i oprema i njihovi djelovi	89.126,9	6,8
Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor	61.459,8	4,7
Proizvodi od gvožđa i čelika	56.343,0	4,3
Namještaj, posteljina, madraci, nosači madraca, jastuci i slični punjeni proizvodi	50.802,6	3,9

Izvor: Monstat

U posmatranom periodu uvoz električnih mašina i opreme i njihovih djelova iznosio je 89 miliona eura, što je za 36,2% manje nego u 2008. godini. Ukupna vrijednost uvezenih vozila bila je manja za 66,9% u odnosu na isti period 2008. godine i iznosila je 61,5 miliona eura. Uvoz proizvoda od gvožđa i čelika iznosio je 56,3 miliona eura i manji je za 40,8%.

Tabela br. 13 – Pet proizvoda čiji je uvoz najviše smanjen u 2009. godini, u 000 eura

Naziv	2008.	2009.	Razlika
Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor	185.888,4	61.459,8	-124.428,6
Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	201.735,6	95.653,8	-106.081,8
Gvožđe i čelik	96.357,0	31.401,7	-64.955,3
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije	164.608,7	107.476,9	-57.131,8
Električne mašine i oprema i njihovi djelovi	139.692,5	89.126,9	-50.565,6

Izvor: Monstat

Prema strukturi izvoza po grupama zemalja, Crna Gora najviše robe izvozi u zemlje Evropske unije 43,2% ukupnog izvoza. U posmatranom periodu najviše robe izvezeno je u Srbiju u iznosu od 83,9 miliona eura (26,8%), zatim Grčku 47,8 miliona eura (15,3%) i Italiju 33,5 miliona eura (10,7%).

Tabela br. 14 – Struktura izvoza i uvoza robe po zemljama u 2009. godini, u 000 eura

Zemlja	Izvoz	Učešće u %	Uvoz	Učešće u %	Saldo
UKUPNO:	312.914,25	100,00	1.314.621,51	100,00	-1.001.707,26
Ukupno EU	135.273,64	43,23	423.679,78	32,23	-288.406,14
Austrija	1578,23	0,50	35.178,37	2,68	-33.600,14
Njemačka	2.683,60	0,86	43.293,45	3,29	-40.609,85
Grčka	47.813,40	15,28	48.610,47	3,70	-797,07
Mađarska	11.965,41	3,82	20.462,16	1,56	-8.496,75
Italija	33.467,58	10,70	88.479,51	6,73	-55.011,93
Holandija	4.958,13	1,58	11.087,27	0,84	-6.129,14
Slovenija	24.236,84	7,75	96.587,29	7,35	-72.350,45
Švedska	685,04	0,22	2054,93	0,16	-1369,89
Velika Britanija	1890,31	0,60	5.017,21	0,38	-3126,9
Ukupno CEFTA	151.549,31	48,43	764.706,78	58,17	-613.157,47
Albanija	9.355,66	2,99	16.127,68	1,23	-6.772,02
Bosna i Hercegovina	22.925,15	7,33	91.285,67	6,94	-68.360,52
Hrvatska	9.872,15	3,15	99.866,54	7,60	-89.994,39
Srbija	83.902,26	26,81	538.193,47	40,94	-454.291,21
Republika Makedonija	1834,27	0,59	17.254,87	1,31	-15.420,60
Kosovo	23.660,82	7,56	1957,12	0,15	21.703,70
Ostale zemlje	26.091,30	8,34	126.234,95	9,60	-100.143,65

Izvor: MONSTAT

U strukturi uvoza po grupama zemalja, Crna Gora i dalje najviše uvozi iz zemalja potpisnica CEFTA sporazuma 58,2% ukupnog uvoza. Najviše je uvezeno roba iz Srbije 538,2 miliona eura (40,9%), Hrvatske 99,9 miliona eura (7,6%), Slovenije 96,6 miliona eura (7,4%), BiH 91,3 miliona eura (6,9%), Italije 88,5 miliona eura (6,7%) i Grčke 48,6 miliona eura (3,7%).

3.2. Analiza podataka o robnoj razmjeni po specijalnom sistemu trgovine

Prema podacima Monstat-a, spoljnotrgovinski deficit Crne Gore u 2009. godini po *specijalnom sistemu trgovine* iznosio je 1.364,3 miliona eura, što je za 34,8% manje nego u 2008. godini. Ukupna robna razmjena sa inostranstvom iznosila je 1.940 miliona eura, što je 34,5% manje u poređenju sa 2008. godinom kad je iznosila 2.960,3 miliona eura. U ukupnoj razmjeni učešće uvoza bilo je znatno veće i iznosilo je 85%, dok je udio izvoza samo 15%, što je pokazatelj niske konkurentnosti domaće privrede.

Ukupan izvoz roba, prema preliminarnim podacima Monstat-a, iznosio je 287,9 miliona eura, što predstavlja pad od 33,5% u poređenju sa 2008. godinom. U strukturi izvoza najveće je učešće aluminijuma i proizvoda od aluminijuma (39,6%), zatim slijede gvožđe i čelik (11,1%); reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi (8,1); piće, alkoholi i sirće (7,7%) i drvo i proizvodi od drveta (4,7%). Navedenih pet proizvoda čine 71,2% ukupnog izvoza. Najveći apsolutni pad vrijednosti izvoza imali su aluminijum i proizvodi od aluminijuma (za 66,7 miliona eura), gvožđe i čelik (za 53,3 miliona eura) i proizvodi od gvožđa i čelika (za 11 miliona eura).

Tabela br. 15 – Struktura izvoza roba u 2009. godini, u 000 eura

Roba	Izvoz	Učešće u %
Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	113.940,1	39,6
Gvožđe i čelik	31.864,8	11,1
Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	23.355,7	8,1
Piće, alkoholi i sirće	22.294,1	7,7
Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	13.534,1	4,7
Farmaceutski proizvodi	8.971,3	3,1
Proizvodi od gvožđa i čelika	7.883,1	2,7
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenozne materije; mineralni voskovi	7.855,8	2,7
Eterična ulja i rezinoidi; parfimerijski, kozmetički i toaletni proizvodi	4.568,4	1,6
Povrće, korijenje i krtole za jelo	3.706,0	1,3

Izvor: Monstat

U 2009. godini zabilježena je najmanja vrijednost izvoza aluminijuma i proizvoda od aluminijuma u poslednjih nekoliko godina u iznosu od 113,9 miliona eura, što je za 36,9% manje nego u 2008. godini, a za 55,3% manje nego u 2007. godini. Zbog smanjenja tražnje i pada cijena gvožđa i čelika na svjetskom tržištu, ostvaren je pad izvoza proizvoda grupe gvožđe i čelik za 62,6% u odnosu na 2008. godinu. Izvoz proizvoda grupe „reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi“ bilježi rast od 56,2%.

Prema preliminarnim podacima Monstat-a, uvoz robe u 2009. godini iznosio je 1.652 miliona eura, što je za 35% manje nego u prethodnoj godini. U posmatranom periodu najviše je uvezeno proizvoda iz kategorija: „mineralna goriva, ulja i proizvodi njihove destilacije“, „reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji“ i „električne mašine i oprema i njihovi djelovi“.

Tabela br. 16 – Struktura uvoza roba u 2009. godini, u 000 eura

Roba	Uvoz	Učešće u %
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenozne materije; mineralni voskovi	208.885,0	12,6
Reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	119.990,8	7,3
Električne mašine i oprema i njihovi djelovi	117.109,3	7,1
Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor	89.424,7	5,4
Meso i drugi klanični proizvodi za jelo	59.796,4	3,6
Proizvodi od gvožđa i čelika	59.584,9	3,6
Namještaj, posteljina, madraci, nosači madraca, jastuci i slični punjeni proizvodi; lampe i druga svijetleća tijela, na drugom mjestu nepomenuti ili uključeni; osvijetljeni znaci, osvijetljene pločica imenima i slično, montažne zgrade	54.051,4	3,3
Farmaceutski proizvodi	50.093,8	3,0
Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	48.874,4	3,0
Pića, alkoholi i sirće	46.526,5	2,8

Izvor: Monstat

Uvoz proizvoda iz kategorije „mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije“ iznosio je 208,9 miliona eura ili 42,5% manje nego u 2008. godini, što je rezultat smanjenja cijena nafte i naftnih derivata, kao i manjeg uvoza električne energije. U okviru ove grupe proizvoda najviše je uvezeno ulja dobijenih od nafte i bitumenoznih minerala 112 miliona eura, ili 47,5% manje nego u 2008. godini, i električne energije 68 miliona eura (manje za 40,4%). Uvoz proizvoda kategorije „reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji“ smanjen je za 54,1% i iznosio je 120 miliona eura. U posmatranom periodu uvoz električnih mašina i opreme i njihovih djelova iznosio je 117 miliona eura, što je za 34,2% manje nego u 2008. godini. Najveći pad uvoza u odnosu na prethodnu godinu imali su: vozila (za 155,7 miliona eura), mineralna goriva, ulja i proizvodi njihove destilacije (za 154,6 miliona eura), reaktori kotlovi, mašine i mehanički uređaji (za 141,6 miliona eura).

Tabela br. 17 - Proizvodi koji su najviše uticali na pad uvoza, u 000 eura

Naziv	2008.	2009.	Razlika	Promjena u %
Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor	245.155	89.425	-155.730	-63,52
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije	363.473	208.885	-154.588	-42,53
Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	261.632	119.991	-141.642	-54,14
Gvožđe i čelik	103.575	34.178	-69.398	-67,00
Električne mašine i oprema i njihovi djelovi	177.880	117.109	-60.771	-34,16
Proizvodi od gvožđa i čelika	103.592	59.585	-44.007	-42,48

U 2009. godini izvoz u zemlje EU činio je 48,3% ukupnog izvoza i za 12,9 procentnih poena je manji nego u 2008. godini. Uvoz iz zemalja EU učestvuje sa 37,8% u ukupnom uvozu, što je za 3,4 procentna poena manje nego u 2008. godini. Od zemalja EU, najviše roba izvezeno je u Grčku 47,8 miliona eura (16,6%), Italiju 34,2 miliona (11,9%) i Sloveniju 24,1 milion eura (8,4%), dok je najviše robe uvezeno iz Slovenije 114,8 miliona eura (7%), Italije 108,6 miliona (6,6%) i Grčke 107 miliona eura (6,5%).

Izvoz roba u zemlje CEFTA-e iznosio je 45,9% ukupnog izvoza, što je za 9,2 procentna poena veće učešće nego u 2008. godini. Najviše roba izvezeno je u Srbiju 79,6 miliona eura (27,7%), Bosnu i Hercegovinu 18,9 miliona (6,6%) i Kosovo 16,3 miliona eura (5,6%). Uvoz iz zemalja CEFTA-e činio je 53,3% ukupnog uvoza, što je za 4,7 procentnih poena veće učešće nego u 2008. godini. Najviše robe uvezeno je iz Srbije 599,2 miliona eura (36,3%), Hrvatske 126,5 miliona eura (7,7%) i BiH 115 miliona eura (7%).

Tabela br. 18 – Robna razmjena po zemljama u 2009. godini, u 000 eura

	IZVOZ	Učešće u %	UVOZ	Učešće u %	SALDO
UKUPNO:	287.877		1.652.170		-1.364.293
EU (27)	139.128	48,3	624.019	37,8	-484.890
Austrija	1.571	0,5	66.521	4,0	-64.950
Grčka	47.797	16,6	107.007	6,5	-59.210
Italija	34.218	11,9	108.577	6,6	-74.360
Mađarska	11.683	4,1	31.433	1,9	-19.750
Njemačka	6.792	2,4	63.215	3,8	-56.423
Slovenija	24.095	8,4	114.816	6,9	-90.721
CEFTA	132.131	45,9	880.278	53,3	-748.148
Albanija	6.096	2,1	16.198	1,0	-10.103
BiH	18.881	6,6	114.988	7,0	-96.107
Hrvatska	9.829	3,4	126.477	7,7	-116.648
Srbija	79.606	27,7	599.232	36,3	-519.626
Makedonija	1.439	0,5	21.347	1,3	-19.908
Moldavija	0	0,0	21	0,0	-21
Kosovo	16.279	5,7	2.014	0,1	14.265
Ostale zemlje	16.618	5,8	147.873	9,0	-131.255
SAD	7.407	2,6	4.671	0,3	2.735
Rusija	1.513	0,5	10.158	0,6	-8.645

Izvor: Monstat

Ukupna robna razmjena Crne Gore sa inostranstvom smanjena je za 34,5%, ali je taj pad bio neujednačen. Sa zemljama EFTA³ sporazuma trgovinska razmjena je manja za 53,3%, što i nije tako

³ Norveška, Island, Lihtenštajn i Švajcarska

značajno uzimajući u obzir mali obim razmjene. Trgovinska razmjena sa zemljama EU i CEFTA-e smanjena je za 41,5% i 27% respektivno. Posmatrano pojedinačno po zemljama, Crna Gora je najveći deficit ostvarila u razmjeni sa Srbijom (519,6 miliona eura), Hrvatskom (116,6 miliona eura) i Bosnom i Hercegovinom (96,1 milion eura).

3.3. Komparativna analiza opšteg i specijalnog sistema trgovine

U praksi, kod korektno evidencije tokova roba, uvoz i izvoz roba prikazan po opštem sistemu trgovine treba da ima istu vrijednost ili neznatno veću od uvoza odnosno izvoza prikazanog po specijalnom sistemu trgovine. Ovo je sasvim razumljivo, jer je obuhvat opšteg sistema unekoliko veći od obuhvata specijalnog sistema trgovine. Međutim, podaci o crnogorskom uvozu značajno odstupaju od ovoga.

Analiza podataka po opštem i specijalnom sistemu trgovine pokazala je da su podaci o uvozu robe po opštem sistemu trgovine značajno podcijenjeni zbog nepravilnog popunjavanja odnosno nepopunjavanja carinskih deklaracija prilikom ulaska robe u carinsko skladište. Naime, prema preliminarnim podacima Monstat-a za 2009. godinu, dobijenih na osnovu carinskih deklaracija, uvoz robe po opštem sistemu trgovine iznosio je 1.314,6 miliona eura, što je za 337,5 miliona eura manje u poređenju sa uvozom po specijalnom sistemu trgovine koji je iznosio 1.652,2 miliona eura, što se može vidjeti u sljedećoj tabeli.

Tabela br. 19 - Robna razmjena Crne Gore po opštem i specijalnom sistemu trgovine u periodu 2007-2009. godina, u 000 eura

	Izvoz	Uvoz	Saldo
2007.			
1. Opšti sistem trgovine	514.715	1.685.218	-1.170.503
2. Specijalni sistem trgovina	487.119	2.072.481	-1.585.361
Razlika (1-2)	27.595	-387.263	414.858
2008.			
1. Opšti sistem trgovine	484.686	1.986.641	-1.501.955
2. Specijalni sistem trgovina	433.158	2.527.151	-2.093.993
Razlika (1-2)	51.528	-540.510	592.038
2009.*			
1. Opšti sistem trgovine	312.914	1.314.622	-1.001.707
2. Specijalni sistem trgovina	287.877	1.652.170	-1.364.293
Razlika (1-2)	25.037	-337.548	362.586

** Preliminarni podaci za 2009. godinu*

Izvor: Monstat

Uvoz robe po opštem sistemu u 2008. godini je za 540,5 miliona eura manji od uvoza prikazanog po specijalnom sistemu trgovine, a u 2007. godini razlika je iznosila 387,3 miliona eura. Ova razlika je evidentna i kod spoljnotrgovinskog deficita između ova dva sistema trgovine. Tako je spoljnotrgovinski deficit u 2009. godini, po opštem sistemu trgovine, bio za 362,6 miliona eura manji od deficita po specijalnom sistemu. Ova razlika je značajno veća u 2007. i 2008. godini zbog većeg uvoza roba. Vrijednosti uvoza prikazane po opštem sistemu trgovine trebalo bi da su približno iste ili neznatno veće od vrijednosti prikazanih po specijalnom sistemu trgovine. Međutim, značajna razlika između vrijednosti uvoza robe prikazane po oba sistema ukazuje na ozbiljnu narušenost kvaliteta podataka.

U cilju boljeg sagledavanja uzroka koji su doveli do značajnih razlika između dva sistema u nastavku je data tabela u kojoj se vidi razlika između evidentiranja ulaska robe iz inostranstva u carinsko skladište (obuhvaćeno opštim sistemom trgovine) i stavljanja robe u slobodan promet nakon carinskog skladištenja (obuhvaćeno specijalnim sistemom trgovine).

Tabela br. 20 – Evidentiranje robe u carinskom skladištu po carinskim procedurama, u milionima eura

Carinske procedure	2007.	2008.	2009.*
7100 Postupak carinskog skladištenja bez prethodnog postupka (obuhvaćeno opštim sistemom trgovine)	68,32	86,93	82,37
4071 Stavljanje u slobodan promet robe nakon postupka carinskog skladištenja (obuhvaćeno specijalnim sistemom trgovine)	472,49	627,92	420,40
Razlika (7100 - 4071)	-404,17	-540,99	-338,03

* Preliminarni podaci za 2009. godinu

Izvor: Monstat

Upoređivanjem podataka po carinskim procedurama uočava se velika razlika između evidentiranja ulaska robe u carinsko skladište (obuhvaćeno opštim sistemom trgovine) i stavljanja robe u slobodan promet nakon skladištenja (obuhvaćeno specijalnim sistemom trgovine). Prema preliminarnim podacima za 2009. godinu, evidentirano je da je uvezeno robe u carinsko skladište u vrijednosti od 82,4 miliona eura, dok je u istom periodu iz carinskog skladišta u slobodan promet stavljeno robe u vrijednosti 420,4 miliona eura (što je pet puta više robe nego što je evidentirano da je ušlo u skladište). Razlike su znatno veće u 2007. i 2008. godini kada je i uvoz robe bio veći u odnosu na 2009. godinu. U 2007. godini uvoz robe u carinsko skladište (po opštem sistemu trgovine) bio za 404,2 miliona eura manji od vrijednosti robe koja je iz skladišta stavljena u slobodan promet, dok je u 2008. godini razlika iznosila 541 milion eura.

Posmatrano po grupama proizvoda, razlika u vrijednostima uvoza robe po opštem i specijalnom sistemu trgovine značajna je kod sljedećih grupa proizvoda: mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; meso i drugi klanični proizvodi za jelo; električne mašine i oprema i njihovi djelovi; vozila i reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi.

Tabela br. 21 – Uvoz robe prema grupama proizvoda prikazan po opštem i specijalnom sistemu trgovine, u milionima eura

Naziv	OPŠTI SISTEM TRGOVINE		SPECIJALNI SISTEM TRGOVINE		RAZLIKA	
	2008.	2009.	2008.	2009.	2008.	2009.
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije	164,6	107,5	363,5	208,9	-198,86	-101,41
Meso i drugi klanični proizvodi za jelo	17,3	20,9	58,9	59,8	-41,60	-38,86
Električne mašine i oprema i njihovi djelovi	139,7	89,1	177,9	117,1	-38,19	-27,98
Vozila	185,9	61,5	245,2	89,4	-59,27	-27,96
Reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	201,7	95,7	261,6	120,0	-59,90	-24,34
Neorganski hemijski proizvodi	1,8	1,5	15,3	20,5	-13,47	-19,03
Farmaceutski proizvodi	29,4	32,3	44,5	50,1	-15,18	-17,77
Optički, fotografski, kinematografski i ostali aparati	12,8	13,9	25,0	27,2	-12,17	-13,28
Razni proizvodi za ishranu	13,2	12,8	23,6	23,9	-10,31	-11,09
Pića, alkoholi i sirće	45,8	37,1	56,3	46,5	-10,47	-9,43

Izvor: Monstat

Prema međunarodnim standardima moguće je da vrijednosti uvoza po specijalnom sistemu trgovine budu veće od vrijednosti po opštem sistemu trgovine, ali samo u kratkom periodu (npr. na mjesečnom nivou). Međutim, u podacima prikazanim u tabeli vrijednosti uvoza po opštem sistemu trgovine za 2007, 2008 i 2009. godinu značajno su veće od vrijednosti po specijalnom sistemu trgovine, što ukazuje na sistematsku grešku u kompiliranju podataka. Kao osnovni razlog tome analitičari MONSTAT-a, zajedno sa ekspertom iz oblasti statistike spoljne trgovine, koja radi kao tehnička pomoć MMF-a, navode veliki broj carinskih deklaracija sa nepopunjenim poljem “Statistička vrijednost”. Tačnije rečeno, radi se o carinskim deklaracijama koje “prate” ulazak odnosno izlazak robe iz carinskog skladišta – dakle podacima koji ulaze u obuhvat opšteg sistema trgovine.

Uprava carina nema zakonsku obavezu da se polje “statistička vrijednost” kod ulaska robe u carinska skladišta popunjava i to je rezultiralo nelogičnosti kod poređenja ulazne i izlazne vrijednosti robe. Vrijednost ulazne robe je nekoliko puta manja od vrijednosti robe koja se iz skladišta izvozi. To je ukazivalo na to da su podaci prikazani po opštem sistemu trgovine podcijenjeni i njihovo korišćenje za bilo kakvu analizu daje pogrešne zaključke. Međutim, ako pretpostavimo da su podaci dati prema specijalnim sistemom trgovine tačni, to bi trebalo da znači da je spoljnotrgovinski deficit, prikazan po opštem sistemu trgovine, koji MMF preporučuje za platni bilans, jednak ili pak još veći od prikazanog po specijalnom sistemu. Opet logično pitanje – da li ekonomijom Crne Gore može generisati ovoliki deficit (67,5% BDP-a u 2008)?

3.4. Usporedba tokova novca i tokova roba

Tokove roba, u principu, prati tok novca. Svaka uvezena roba znači odliv novčanih sredstava, i suprotno kod izvoza. Jedino kod poklona u robi, stranih direktnih investicija u robi i slično ovo nije slučaj. U Centralnoj banci Crne Gore se svi tokovi sa inostranstvom prate pomoću ITRS-a. Radi se o međunarodnom sistemu izvještavanja o transakcijama (International transactions reporting system) gdje poslovne banke dostavljaju izvještaje CBCG o svim transakcijama sa inostranstvom. Komercijalne banke dnevno dostavljaju podatke direktno CBCG. Ti podaci obično sadrže:

- Identifikaciju kupca / prodavca odnosno klijenta;
- Datum transakcije;
- Vrstu transakcije (kupovina/prodaja robe, usluga, poklon itd);
- Način obavljanja transakcije (SWIFT, putnički čekovi, akreditivi itd);
- Valuta u kojoj se obavila transakcija;
- Identifikaciju banke.

Neke zemlje članice MMF-a koriste ITRS kao osnovni izvor podataka o robnim transakcijama sa inostranstvom.

Znači kada rezident da nalog domaćoj banci da izvrši prenos sredstava sa njegovog računa na račun njegovog ino partnera zbog kupovine robe, poslovna banka šalje izvještaj CBCG o toj transakciji koristeći šifru 112 – uvoz robe, odnosno plaćanje inostrane robe. Vrijednost tih transakcija, kad su robe u pitanju, razlikuju se od vrijednosti te robe prikazane kroz carinske deklaracije. Neki od razloga su kupovina robe na kredit, lizing, avansiranje robe, netačno prikazivanje vrijednosti robe u deklaracijama u cilju smanjenja carinskih dažbina, plaćanje u kešu mimo bankarskih kanala i slično. U slučaju Crne Gore upoređićemo podatke tokove roba – date po opštem i specijalnom trgovinskom sistemu i novčane tokove (ITRS).

Tabela br. 22 - Tokovi roba i novca, 2007 - 2009, u 000 eura

	Opšti sistem	Specijalni sistem	ITRS
2007.			
Izvoz	514.715	487.119	535.382
Uvoz	1.685.218	2.072.481	2.095.865
Saldo	- 1.170.503	- 1.585.361	- 1.560.483
2008.			
Izvoz	484.686	433.158	564.774
Uvoz	1.986.641	2.527.151	2.480.229
Saldo	- 1.501.955	- 2.093.993	- 1.915.455
2009.			
Izvoz	312.914	287.877	348.115
Uvoz	1.314.622	1.652.170	1.616.040
Saldo	- 1.001.707	- 1.364.293	- 1.267.925

Izvor: Monstat i CBCG

Kao što se može vidjeti u tabeli, u sve tri godine priliv novca po osnovu izvoza robe bio je veći nego što je bila vrijednost izvoza roba prikazana u carinskim deklaracijama po oba sistema. Kod uvoza roba imamo situaciju da je visina priliva novca slična podatku datom po specijalnom sistemu trgovine.

Razlozi za veći priliv novca po osnovu izvoza roba od vrijednosti izvezeno robe prema carinskim deklaracijama mogu biti:

1. plaćanje robe unaprijed – avansiranje odnosno korišćenje akreditiva;
2. plaćanje robe u ratama – trgovinski krediti (roba izvezena u ranijim godinama a novac stiže kasnije, mada ovaj razlog na duži vremenski period nije prihvatljiv)
3. informacioni jaz – sporije dolaze podaci na obradu sa carinskih deklaracija od bankarskih podataka o toku novca
4. prikazana podcijenjena vrijednost izvezeno robe na carinskoj deklaraciji i sl.

Sa druge strane domaćim kompanijama je omogućeno da imaju račune u inostranstvu, i logično je za očekivati da kod nekih transakcija naplate vrše direktno sa tih računa. Tada bi imali obrnut slučaj - vrijednost izvezeno robe prikazana u carinskih deklaracijama trebala bi biti veća od priliva novca po tom osnovu (novac ne ulazi u Crnu Goru). To su slučajevi kada se, na primjer novac za izvoz direktno uplati na račun domaće firme u inostranstvu, na račun „majke kompanije“ ili se pak iz inostranstva direktno plati neka uvezena roba. Jednostavno rečeno ako imamo rezidentnu firmu „kćerku“ koja pošto proda robu u inostranstvu, da nalog inokupcu da sredstva uplati direktno na račun „majke“ kompanije ili pak na račun nekog drugog preduzeća, inopartnera rezidentne kompanije. Treći slučaj kod ove transakcije kada „ne vidimo“ tok novca bio bi ako rezidentna kompanija ima račun u inostranstvu sa kojeg vrši novčane transakcije.

Na strani uvoza ako se uzme u obzir da su posmatrane godine bile godine velikih stranih direktnih investicija i da je tih godina bilo investicija i u robu (u 2007 mnogo više nego u 2008. i 2009. godini) odliv novca bi trebao da bude manji nego vrijednost uvezene robe. Ovo iz prostog razloga, jer se roba koja se uvozi kao direktna investicija pretežno finansira izvana, od strane majke kompanije. Nažalost do podatka koliko je takve robe nije moguće doći zbog nepreciznog popunjavanja carinskih deklaracija. Osim toga i u slučaju da se roba u inostranstvu kupuje na kredit vrijednost uvoza prikazana na carinskih deklaracijama treba da je veća od evidentiranog odliva novca po tom osnovu. Ovo je slučaj kod lizinga kao i kod trgovinskih kredita. Mada, što se tiče trgovinskih kredita, možda se možemo zapitati, polazeći od ekonomske jačine domaćih preduzeća, koliko je preduzeća iz Crne Gore koja imaju mogućnost trgovanja robe u inostranstvu sa odloženim plaćanjem (osim lizing kompanija). Sa druge strane, razlog za veći odliv novca od carinski prikazanog uvoza može biti avansiranje - sasvim logično zvuči da nerezident proizvođač robe traži određeni avans. Zatim, posmatrano u kraćem periodu, kod plaćanja robe uvezene na kredit u prethodnom periodu, tok novca će biti evidentiran kasnije.

Znači postoji dosta razloga koji dovode do toga da se tokovi novca i roba ne poklapaju. No pravo je pitanje koliko neslaganje je u praksi dozvoljeno. Kod izvoza to neslaganje je manje u slučaju opšteg sistema mada je pravac neslaganja manje logičan – više je naplaćeno robe od vrijednosti izvezeno robe. Da li se stvarno toliko unaprijed plaća crnogorskim kompanijama koje se bave izvozom? Kod uvoza imamo bolje slaganje toka novca sa specijalnim sistemom a i pravac neslaganja je logičniji, bar za zadnje dvije godine. Plaćeno je manje nego što je vrijednost uvezene robe (pri tome misleći na trgovinske kredite, zatim robe kao SDI i slično).

U suštini dosta je teško donijeti konačan sud o svemu ovome, ali neki generalni zaključak bi bio da se radi o podcijenjenom izvozu.

3.5. Uporedna („mirror“) analiza spoljne trgovine po zemljama

U cilju dobijanja vjerodostojnih statističkih podataka i njihove provjere statističari veoma često upotrebljavaju tzv. uporednu (mirror) analizu. Uporednom analizom se želi dokazati da li postoje razlike u iznosima koji se bilježe u različitim zemljama, a koje se tiču iste pojave. Međutim, upoređivanje podataka o spoljnoj trgovini često nije jednostavno, zbog različitih metodologija koje koriste zemlje i njihovi trgovinski partneri. Razlike se mogu javiti i zbog evidentiranja u različitim periodima (mjesecima) zbog vremena transporta, zbog različitih procedura koje zemlje koriste i sl. Sve ove razlike dovode do značajnih statističkih neslaganja u podacima.

U nastavku je data uporedna analiza spoljnotrgovinske razmjene Crne Gore sa zemljama najvažnijim trgovinskim partnerima na nivou ukupnog izvoza i uvoza. U podacima o robnoj razmjeni Crne Gore sa inostranstvom postoje određene asimetrije u odnosu na podatke koje su prikazali nacionalni statistički zavodi zemalja partnera. Analiza podataka je koncentrisana na zemlje koje su bile najvažniji spoljnotrgovinski partneri Crne Gore u 2008. i 2009. godini.

Ovom prilikom napominjemo da detaljnije poređenje podataka putem statistike ogledala (mirror statistike) nije moguće od strane Centralne banke. Takva analiza bi, osim upoređivanja korišćenih metodologija, kod praćenja tokova roba iziskivala usporedbu podataka čak do nivoa proizvoda (najniži nivo agregiranja). Ovakva poređenja mogu da rade jedino zvanični obrađivači carinskih deklaracija a to su u većini slučajeva zavodi za statistiku. Za ovu analizu koristiće se podaci statističkih zavoda dati na najvišem stepenu agregiranosti.

Prema preliminarnim podacima Monstat-a, po specijalnom sistemu trgovine, izvoz Crne Gore u Srbiju u 2008. godini iznosio je 107,8 miliona eura, dok je zabilježena vrijednost uvoza Srbije iz Crne Gore od strane Republičkog zavoda za statistiku Srbije iznosila 137,3 miliona eura (razlika 29,5 miliona eura). Što se tiče izvoza Crne Gore u 2008. godini, nakon Srbije, velika asimetrija zabilježena je i u razmjeni sa Grčkom 11,7 miliona eura. U izvozu u 2009. godini, najveća razlika u apsolutnim iznosima je u podacima sa Srbijom 43,4 miliona eura, zatim slijede Hrvatska i Italija sa razlikama od 28,1 i 10,7 miliona eura, što se može vidjeti u sljedećoj tabeli.

Tabela br. 23 – Usporedna analiza izvoza Crne Gore odnosno uvoza zemalja partnera iz Crne Gore u 2008. i 2009. godini, u milionima eura

	2008.					2009.				
	Izvoz Crne Gore		Statistika zemalja	Razlika (specijalni sistem trgovine - statistika zemalja)		Izvoz Crne Gore		Statistika zemalja	Razlika (specijalni sistem trgovine - statistika zemalja)	
	Opšti sistem trgovine	Specijalni sistem trgovine		EUR	u %	Opšti sistem trgovine	Specijalni sistem trgovine		EUR	u %
Srbija	113,02	107,81	137,30	-29,49	-21,5	83,9	79,61	123,00	-43,39	-35,3
Grčka	53,4	53,23	64,90	-11,67	-18,0	47,8	47,80	37,54	10,25	27,3
Italija	129,8	130,56	124,21	6,35	5,1	33,5	34,22	44,87	-10,66	-23,7
Slovenija	37,8	37,35	39,97	-2,62	-6,5	24,2	24,09	17,63	6,46	36,7
Hrvatska	5,1	6,62	4,71	1,91	40,7	9,9	9,83	37,93	-28,10	-74,1
BiH	26,1	22,09	20,24	1,85	9,1	22,9	18,88	19,82	-0,94	-4,8

Izvor: Monstat i nacionalni statistički zavodi

U pogledu crnogorskog uvoza odnosno izvoza zemalja partnera u Crnu Goru najveća razlika je u robnoj razmjeni sa Grčkom. U 2008. godini vrijednost crnogorskog uvoza iz Grčke iznosila je 185,5 miliona eura naspram 30 miliona eura izvoza Grčke, čime je stvorena razlika od 155,5 miliona eura. Razlike su velike i u bilateralnim podacima sa BiH - 46,5 miliona eura i Hrvatskom 43,8 miliona eura. U crnogorskom uvozu u 2009. godini razlike su znatno manje nego u 2008. godini, uglavnom zbog manjeg obima razmjene. Ipak razlike nijesu zanemarljive: Grčka 78,7 miliona eura i Slovenija 27,4 miliona eura.

Tabela br. 24 – Uvoz Crne Gore odnosno izvoz zemalja partnera u Crnu Goru u 2008. i 2009. godini, u milionima eura

	2008.					2009.				
	Uvoz Crne Gore		Statistika zemalja	Razlika (specijalni sistem trgovine - statistika zemalja)		Uvoz Crne Gore		Statistika zemalja	Razlika (specijalni sistem trgovine - statistika zemalja)	
	Opšti sistem trgovine	Specijalni sistem trgovine		EUR	u %	Opšti sistem trgovine	Specijalni sistem trgovine		EUR	u %
Grčka	22,7	185,46	29,96	155,50	519,1	48,6	107,01	28,31	78,69	277,9
BiH	155	164,81	118,35	46,46	39,3	91,3	114,99	117,31	-2,32	-2,0
Hrvatska	139,2	169,67	125,92	43,75	34,7	99,9	126,48	120,50	5,98	5,0
Slovenija	134,1	161,30	120,46	40,84	33,9	96,6	114,82	87,41	27,41	31,4
Srbija	770,8	839,18	865,60	-26,42	-3,1	538,2	599,23	598,70	0,53	0,1
Italija	148,3	193,19	205,49	-12,29	-6,0	88,5	108,58	121,74	-13,17	-10,8

Izvor: Monstat i nacionalni statistički zavodi

Usporedna (mirror) analiza predstavlja dobar način provjere unutrašnje statistike. Na ovaj način se može upoređivati robna razmjena ne samo na nivou ukupnog uvoza/izvoza, već i na nivou carinskih tarifa i postupaka i razjasniti uzroci nepodudaranja statističkih podataka.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Deficit spoljne trgovine je činjenica, odnosno realnost ekonomije Crne Gore. Ekonomija Crne Gore svoj razvoj bazira pretežno na razvoju uslužnog sektora, koji je sa 54,6% učestvovao u bruto domaćem proizvodu Crne Gore u 2008. godini. U istoj godini doprinos sektora industrije iznosio je 10,8%, dok je učešće sektora poljoprivrede, lov, šumarstvo i ribarstvo iznosilo 7,5%. Takva orijentacija razvoja ekonomije uključuje spoljnotrgovinski deficit, odnosno činjenicu da je potražnja za robom veća nego što domaća proizvodnja to može proizvesti.

Deficit spoljne trgovine ne znači apriori nešto loše. Primjer za to su razvijene zemlje kao što su Luksemburg, Belgija, SAD, Francuska, Španija, Slovenija - zajednička karakteristika im je i spoljnotgovinski deficit, ali se radi o deficitu koji se kreće do maksimalnih 15% učešća u BDP-u. Međutim, kao i kod zaduživanja, pravo je pitanje opravdanosti toga. Ako je deficit nastao kao posljedica kupovine novih kapitalnih dobara i taj dodatni kapital obezbjedi znatne prinose u vidu novih roba i usluga onda nema razloga za brigu. Ako se pak radi pretežno o uvozu robe široke potrošnje i pri tome se do sredstava dolazi zaduživanjem onda to može generisati u budućnosti probleme. Takav je slučaj sa Crnom Gorom. Zadnjih par godina imali smo visok uvoz robe široke potrošnje, značajne strane direktne investicije i značajno zaduživanje kako fizičkih tako i pravnih lica. Značajan priliv stranih direktnih investicija nažalost, nije baš najbolje iskorišćen. Više pažnje treba usmjeriti na efikasnije korišćenje ovih sredstava u cilju jačanja konkurentskih prednosti. Cilj ove studije jeste razmatranje da li je moguće da je spoljnotrgovinski deficit Crne Gore stvarno toliki kako ga prikazuje zvanična statistika.

Podsjetimo u 2007. godini spoljnotrgovinski deficit je iznosio 58,7% BDP-a, u 2008. – 67,5% BDP-a, a u 2009. – 45,7%.⁴ Da bi se finansirao ovako visok deficit potrebna su velika finansijska sredstva odnosno značajni izvori istih. Osim toga, veoma je teško finansirati duži niz godina ovako visok deficit. Činjenica je da smo zadnjih par godina imali izuzetno visok priliv stranih direktnih investicija. Takođe, činjenica je da su kroz bankarski sistem u Crnu Goru stigla značajna sredstva odnosno da se novčana masa značajno uvećala, da su prihodi od turizma dostizali rekordan nivo, ali ostaje pitanje da li je to bilo dovoljno da bi se finansirao deficit od preko 5 milijardi eura koliko je ukupno iznosio tokom zadnje tri godine.

U godinama visoke investicione aktivnosti za očekivati je značajan robni deficit (mada ovoliki deficit svakako izaziva najblaže rečeno pažnju) ali šta je sa godinama kakva je bila 2009. godina kada

⁴ Ranije godine nisu obuhvaćene ovom studijom, jer se revizija spoljne trgovine od strane Monstat-a upravo radi

su svi indexi realne ekonomije pokazivali snažan pad, kada su banke bile više nego restriktivne kad su u pitanju krediti kako privredi tako i građanima (deficit je iznosio 45,7% BDP-a)?

Kroz samu studiju kraćom analizom robnih tokova po oba sistema trgovine (opštem i specijalnom), zatim uprošćenom statistikom ogledala kao i poređenjem novčanih tokova sa tokovima roba pokušalo se doći do odgovora da li je realan ovoliki spoljnotrgovinski deficit. Statistika ogledala je pokazala ne mala neslaganja sa podacima značajnih trgovinskih partnera Crne Gore. To bi trebao biti pravac u cilju podizanja kvaliteta ove vrste statistike. Jednostavno rečeno primjena uporedne statistike – mirror statistike najbolji je način da se ustanovi šta se dešava u procesu od popunjavanja do obrade same carinske deklaracije i otkuda tolike razlike kao na primjer kod uvoza robe iz Grčke (po specijalnom sistemu podatak govori da smo uvezli robe u vrijednosti od 185,5 miliona, dok je na osnovu podataka statistike Grčke taj iznos svega 29,9 miliona eura). Ovakav način “čišćenja” statistike zahtjeva znatan napor. Međutim, kad se uzme u obzir koliko je značajna spoljna trgovina u ukupnim međunarodnim transakcijama Crne Gore kao i da tačnost ovih podataka direktno utiče na određene segmente ekonomske politike zemlje, pitanje je da li postoji izbor.

Sa strane ekonomske logike postavlja se pitanje da li Crna Gora spada u red zemalja sa ogromnim robnim deficitom kao što su Liberija (jedna od najsiromašnijih zemalja koja se do skora nalazila u građanskom ratu), Maldivi (zemlja sa preko 1200 ostrva u kojoj je osnovna ekonomska aktivnost ribarstvo i turizam), itd. Cifre govore jedno, (i pri tome ne sumnjamo da su kolege iz statistike spoljne trgovine dobro uradile svoj posao), ali stvarno moramo da se zapitamo da li one realno opisuju stanje Crnogorske privrede.

Bez obzira na različito gledanje ekonomista kad je u pitanju trgovinski deficit – da li je on koristan ili ne, činjenica je da je spoljnotrgovinska statistika polazna osnova za mnoge odluke koje direktno utiču na dešavanja u ekonomiji i kao takva treba da što vjernije prikazuje kretanja u toj oblasti. Stoga treba raditi na daljem podizanju kvaliteta ove statistike, odnosno raditi kako na podizanju nivoa obrazovanja svih subjekata od čijeg doprinosa zavisi spoljnotrgovinska statistika tako i na njihovoj individualnoj i institucionalnoj odgovornosti. Tu se misli na fizička i pravna lica koja učestvuju u međunarodnoj trgovini roba, zatim institucije koje su zadužene za izradu i sprovođenje zakonskih akata koji pokrivaju ovu oblast i na proizvođača statističkih podataka odnosno korisnika ovih podataka.

U suprotnom pogrešan obračun spoljnotrgovinske razmjene ima čitav niz posljedica. Izračunata vrijednost BDP-a je niža, što onda vodi višem učešću budžetskog deficita i javnog duga u BDP-u, odnosno otežava se ispunjenje Mastrihtskih kriterijuma. Mjere ekonomske politike su pogrešno dizajnirane, jer se kreiraju na bazi netačnih podataka. Isto tako ovaj indikator utiče i na kretanje kreditnog rejtinga Crne Gore. Na kraju treba istaći da je i MMF u svom dokumentu, nakon održanih konsultacija po osnovu člana IV sporazuma o MMF-u, izrazio sumnju u tačnost spoljnotrgovinskih podataka.

Da bi se otklonili svi ovi propusti potrebno je formirati radnu grupu koja bi se sastojala od predstavnika Monstata, Uprave Carina i CBCG, koja bi ustanovila koje je sve propuste potrebno otkloniti kako bismo dobili pouzdanu statistiku spoljne trgovine.

Literatura:

1. Centralna banka Crne Gore, „Godišnji izvještaj glavnog ekonomiste za 2009. godinu“, Podgorica;
2. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, „Zrcalna statistika robne razmjene s inozemstvom – Poljska i Jugoslavija, 2001.,2002“, 2004;
3. International Merchandise Trade Statistics, National Compilation and Reporting Practice, United Nations, 2006 survey results;
4. International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions (Series M, No 52, Rev. 2), United Nations, New York, 1998;
5. International Monetary Fund, World Economic Outlook, October 2009;
6. Monstat, Saopštenja o spoljnotrgovinskoj razmjeni Crne Gore, različiti brojevi;
7. Pregled spoljnotrgovinskog prometa Crne Gore u 2007. i 2008. godini po opšem trgovinskom sistemu, Monstat, maj 2009;
8. Pregled spoljnotrgovinskog prometa Crne Gore u 2007. i 2008. godini po specijalnom trgovinskom sistemu, Monstat, maj 2009;
9. Statistical compendium for tariff and trade policy analysis, Trade and Market Access Data for Policy Makers, January, 2010;
10. Statistics on the trading of goods – User guide (methods and nomenclatures), European Commission, Eurostat, 2006.